

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdanova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitara Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Xolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	

NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI

Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich

PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0006-1328-3988

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonda soliqqa tortish tizimining hozirgi holati hamda norasmiy iqtisodiyotning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri tahlil qilingan. Norasmiy iqtisodiyotning shakllanish sabablari, uning soliq tushumlariga salbiy ta'siri va davlat budjeti barqarorligiga ko'rsatadigan oqibatlari yoritilgan. Shuningdek, soliq ma'murchiligini takomillashtirish, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va norasmiy faoliyatni qisqartirishga qaratilgan taklif hamda tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: soliqqa tortish, norasmiy iqtisodiyot, soliq siyosati, soliq tushumlari, davlat budjeti, iqtisodiy rivojlanish.

Abstract. This article analyzes the current state of the taxation system in Uzbekistan and the impact of the informal economy on economic development. The reasons for the formation of the informal economy, its negative impact on tax revenues and the consequences for the stability of the state budget are highlighted. Also, proposals and recommendations are developed to improve tax administration, develop the digital economy and reduce informal activity.

Keywords: taxation, informal economy, tax policy, tax revenues, state budget, economic development.

Аннотация. В данной статье анализируется текущее состояние налоговой системы в Узбекистане и влияние неформальной экономики на экономическое развитие. Выделены причины формирования неформальной экономики, её негативное воздействие на налоговые поступления и последствия для стабильности государственного бюджета. Также разработаны предложения и рекомендации по совершенствованию налогового администрирования, развитию цифровой экономики и сокращению неформальной деятельности.

Ключевые слова: налогообложение, неформальная экономика, налоговая политика, налоговые поступления, государственный бюджет, экономическое развитие.

KIRISH

Iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish va davlat budjeti daromadlarini ta'minlashda soliqqa tortish tizimi muhim o'rin tutadi. Ayni paytda, ko'plab rivojlanayotgan davlatlar qatori O'zbekistonda ham norasmiy iqtisodiyotning mavjudligi soliq tizimi samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda O'zbekistonda soliq tizimini isloh qilish, soliq yukini kamaytirish va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shunga qaramasdan, norasmiy iqtisodiyot ulushi hanuzgacha dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. Shu sababli, soliqqa tortish va norasmiy iqtisodiyot o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qilish hamda ushbu muammoni bartaraf etish yo'llarini aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Norasmiy iqtisodiyot ta'rifi bo'yicha tushunmovchiliklarning muhim manbai turli fanlar olimlari o'rtasida tadqiqot maqsadlarining farqlanishidan iborat. Masalan, norasmiy iqtisodiyotning «iqtisodiy» tushunchasi (yoki uning sinonimlari, masalan, soya, norasmiy, yashirin, qora, yashirin iqtisodiyot) statistiklar tomonidan milliy buxgalteriya hisobida qo'llaniladigan norasmiylik tushunchasidan boshqacha ma'noga ega (masalan, norasmiy).

Xans Singer norasmiy sektorni jirafaga qiyosladi, chunki uni odatiy standartlar bilan aniqlash qiyin, lekin ularga duch kelganingizda tanib olish oson. Lautier (1990) Singerga jirafa metaforasi yetarli emasligini aytib, javob berdi. Norasmiy sektor „bir shoxli, chunki adabiyotda ta’riflar ko’p, lekin siz hech qachon uchrashish imkoniga ega bo’lmaysiz, chunki u mavjud emas (Charmes, 2016). Norasmiy sektor uchun eng yaxshi faunaviy metafora bo’yicha ushbu kelishmovchilik bizga norasmiylikning ta’rifi bo’yicha bahs-munozaralar qanchalik qiyinligi haqida fikr beradi.

Garchi bu ta’rif yondashuvlarni kelishishga urinishlar bo’lsa ham (Quiros-Romero va boshq., 2021) yechim hali ham mavjud emas. Misol uchun, «iqtisodiy» nuqtai nazardan norasmiylikka qaratilgan adabiyotlar qatoriga ko’ra, Feige (2016) mos kelmaydigan xatti-harakatlarga asoslangan taksonomiyani taklif qiladi. Uning ta’kidlashicha, rioya qilmaslik va „kuzatib bo’lmazlik“ kuzatilmagan iqtisodlardagi barcha xatti-harakatlarda umumiy xususiyatdir. Shunga ko’ra, kuzatilmagan bir iqtisodni boshqasidan ajratib turadigan narsa ma’lum bir qoida buzilishidir. Xususan, Feige (2016) quyidagi ta’riflarni taklif qiladi: „hisobot qilinmagan iqtisodiyot“ deganda, qoidabuzarlik soliq to’lashdan bo’yin tovlash orqali fiskal qonunni chetlab o’tishdan iborat bo’lsa; Milliy daromadni hisobga olish qoidalarini buzish natijasida qo’shilgan norasmiy qo’shilgan qiymat paydo bo’lganda, „ro’yxatga olinmagan iqtisodiyot“; „noqonuniy iqtisodiyot“ - taqiqlangan tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish va tarqatishni tartibga soluvchi qoidalarni buzish (masalan, giyohvand moddalar, fohishalik); „norasmiy iqtisodiyot“ - eng kam ish haqi, mehnat sharoitlari, ijtimoiy ta’minot, ishsizlik va nogironlik nafaqalari kabi mehnat bozori qoidalarini chetlab o’tish.

Oxirgi nomuvofiqlikda shuni ta’kidlash kerakki, Shnaydarning «iqtisodiy» ta’rifi va Dell Annos (2007) norasmiy iqtisodiyotning „kuzatilmagan iqtisodiyot tushunchasiga asoslangan“ ta’rifi o’rtasidagi farq bu hodisaning har xil ishlab chiqarish xususiyatiga bog’liq. „Soliq to’lovlarini buzmaslik“ (ya’ni, odamlar yoki kompaniyalar tomonidan to’lanadigan soliqni kamaytirish uchun qo’llaniladigan noqonuniy va qonuniy usullar) bo’lishi mumkin. Milliy hisoblar tizimlariga ko’ra, soliq to’lashdan bo’yin tovlash faqat „soliq bo’shlig’ini“ (ya’ni, nazariy jihatdan undiriladigan soliqning umumiy summasi va haqiqatda undirilgan soliq o’rtasidagi farq) hosil qilsa, kuzatilmagan iqtisodiyotdan chiqarib tashlanadi. Aksincha, agar soliqqa rioya qilmaslik xatti-harakatlari daromadlar yoki ishlab chiqarishni kam hisobot berishdan iborat bo’lsa, bu holda qo’shilgan qiymat yoki ushbu faoliyat turlarini ishlab chiqarish milliy hisoblar ishlab chiqarish chegarasida bo’lgani uchun kuzatilmagan iqtisodiyotga kiritiladi.

Chen va Karrening (2020) ta’kidlashicha, norasmiylik tushunchasi ko’plab olimlar tomonidan „juda loyqa va rasmiy-norasmiy dixotomiya juda ikkilik“ sifatida tanqid qilingan bo’lsada, uni ta’riflashdan voz kechish mumkin emas.

Xarriss-Uayt (2020) ta’kidlaganidek, norasmiy iqtisodiyot tarkibiga nima bo’lishi kerak va nima kiritilmasligi kerakligining aniq tavsifi ijobiy, me’yoriy va o’lchov maqsadlari uchun muhim bo’lib qolmoqda.

Norasmiy iqtisodiyot murakkab hodisa bo’lib, unda determinantlar va oqibatlar jalb qilingan birliklarning xususiyatlariga, makroiqtisodiy va institutsional omillarga bog’liq. Norasmiy iqtisodiyotning ko’p qirrali tabiati adabiyotda rivojlanayotgan va rivojlangan mamlakatlar uchun mos keladigan norasmiylikning keng qamrovli nazariyasi yo’qligini tushuntiradi. Darhaqiqat, norasmiylikning paydo bo’lishini rivojlanayotgan mamlakatda omon qolish strategiyasi sifatida tushuntiradigan nazariy nuqtai nazar rivojlangan mamlakatlarda norasmiy iqtisodiyotning keng tarqalgan tabiatini tushunishga yaroqsiz bo’lishi mumkin (Goel va Nelson, 2016). Shu sababli, olimlar o’rtasida tushunmovchiliklarga yo’l qo’ymaslik uchun, nazariya norasmiylikning qaysi turini tushuntirishga qaratilganligini aniqlab olish muhimdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraksiyalash, tizimliu tahlil, kuzatuv, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jahon iqtisodiyoti rasmiy va norasmiy iqtisodiy faoliyatning dinamik o’zaro ta’siri bilan tavsiflanadi. Ko’pincha yashirin yoki yashirin iqtisodiyot deb ataladigan norasmiy iqtisodiyot rasmiy sektorning me’yoriy-huquqiy bazasidan tashqarida yuzaga keladigan bir qator iqtisodiy operatsiyalar va amaliyotlarni o’z ichiga oladi. Norasmiy iqtisodiyot davlat tomonidan ro’yxatga olinmagan, tartibga solinmagan yoki soliqqa tortilmaydigan faoliyatni o’z ichiga oladi. „Norasmiy“ atamasi tuzilma yoki tashkilotning yetishmasligini anglatmaydi, balki rasmiy qonunlar va institutlar doirasidan tashqarida mavjud faoliyatni bildiradi. Norasmiy iqtisodiyot ro’yxatdan o’tmagan kichik biznes, ko’cha savdosi, uy ishlari va deklaratsiya qilinmagan bandlik kabi ko’plab sohalarini o’z ichiga oladi. Tarqalishi va ahamiyatiga qaramay, norasmiy iqtisodiyot iqtisodiy hayotning murakkab va sirli tomoni bo’lib qolmoqda.

Norasmiy iqtisodiyotning mavjudligi iqtisodiy tuzilmalar, ijtimoiy dinamika va siyosat oqibatlari haqida fundamental savollar tug'diradi. Nega norasmiy iqtisodiyot rasmiy sektor bilan birga davom etayotganining nazariy asoslarini tushunish iqtisodchilar, sotsiologlar, siyosatchilar va rivojlanish amaliyotchilari uchun juda muhimdir.

Norasmiy iqtisodiyot iqtisodlarda va mintaqalarda tarkibi va hajmi jihatidan farq qiluvchi juda ko'p turli xil hodisalarni o'z ichiga oladi. Garchi norasmiylik hajmini baholash qiyin bo'lsada, norasmiy iqtisodiyot rivojlanayotgan mamlakatlarda bandlikning eng muhim manbai ekanligi va rivojlangan iqtisodiyotlarda marginal odamlarni ish bilan ta'minlash va daromadlarini ta'minlashda muhim rol o'ynashi haqida keng konsensus mavjud. Xususan, Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) ma'lumotlariga ko'ra, global bandlikning 61,2 foizi (taxminan ikki milliard kishi) norasmiydir. Aniqrog'i, XMT (ma'lumotlariga ko'ra, rivojlanayotgan va rivojlanayotgan mamlakatlarda norasmiy band ulushi band bo'lgan aholining 69, 6 foizini, dunyoda esa norasmiy bandlik 18,3 foizni tashkil qiladi¹.

Norasmiy iqtisodiyot ta'rifi bo'yicha tushunmovchiliklarning muhim manbai turli fanlar olimlari o'rtasida tadqiqot maqsadlarining farqlanishidan iborat. Masalan, norasmiy iqtisodiyotning "iqtisodiy" tushunchasi (yoki uning sinonimlari, masalan, soya, norasmiy, yashirin, qora, yashirin iqtisodiyot) statistiklar tomonidan milliy buxgalteriya hisobida qo'llaniladigan norasmiylik tushunchasidan boshqacha ma'noga ega (masalan, norasmiy).

Xans Singer norasmiy sektorni jirafaga qiyosladi, chunki uni odatiy standartlar bilan aniqlash qiyin, lekin ularga duch kelganingizda tanib olish oson. B.Lautier Singerga jirafa metaforasi yetarli emasligini aytib, javob berdi². Norasmiy sektor „bir shoxli, chunki adabiyotda ta'riflar ko'p, lekin siz hech qachon uchrashish imkoniga ega bo'lmaysiz, chunki u mavjud emas³. Norasmiy sektor uchun eng yaxshi faunaviy metafora bo'yicha ushbu kelishmovchilik bizga norasmiylikning ta'rifi bo'yicha bahs-munozaralar qanchalik qiyinligi haqida fikr beradi.

Garchi bu ta'rif yondashuvlarni kelishishga urinishlar bo'lsa ham (masalan, Quiros-Romero va boshq., 2021) yechim hali ham mavjud emas⁴. Misol uchun, "iqtisodiy" nuqtayi nazardan norasmiylikka qaratilgan adabiyotlar qatoriga ko'ra, E.I.Feige mos kelmaydigan xatti-harakatlarga asoslangan taksonomiyani taklif qiladi. Uning ta'kidlashicha, rioya qilmaslik va „kuzatib bo'lmazlik“ kuzatilmagan iqtisodlardagi barcha xatti-harakatlarda umumiy xususiyatdir⁵. Shunga ko'ra, kuzatilmagan bir iqtisodni boshqasidan ajratib turadigan narsa ma'lum bir qoida buzilishidir. Xususan, Feige quyidagi ta'riflarni taklif qiladi: „hisobot qilinmagan iqtisodiyot“ deganda, qoidabuzarlik soliq to'lashdan bo'yin tovlash orqali fiskal qonunni chetlab o'tishdan iborat bo'lsa; Milliy daromadni hisobga olish qoidalarini buzish natijasida qo'shilgan norasmiy qo'shilgan qiymat paydo bo'lganda, „ro'yxatga olinmagan iqtisodiyot“; „noqonuniy iqtisodiyot“ — taqiqlangan tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish va tarqatishni tartibga soluvchi qoidalarini buzish (masalan, giyohvand moddalar, fohishalik); „norasmiy iqtisodiyot“ — eng kam ish haqi, mehnat sharoitlari, ijtimoiy ta'minot, ishsizlik va nogironlik nafaqalari kabi mehnat bozori qoidalarini chetlab o'tish⁶.

XMT ma'lumotlariga ko'ra, iqtisodchilar va statistiklar tomonidan ko'zda tutilgan turli xil ilmiy maqsadlar norasmiy iqtisodiyotning umumiy ta'rif doirasi uchun muammoning manbai hisoblanadi. Statistiklar hodisani o'lchashni muammosiz qiladigan ta'rifga muhtoj, boshqa tomondan, iqtisodchilar norasmiylikning sabablari va oqibatlarini tahlil qilish va samarali siyosat natijalarini ta'minlash uchun mos ta'rifni izlaydilar⁷. Tadqiqot maqsadlarining bu xilma-xilligi, XMT 204-sonli Tavsiyada norasmiy iqtisodiyotning "rasmiy" ta'rifini taklif qilgan bo'lsada, nima uchun — „qonun yoki amalda qamrab olinmagan ishchilar va xo'jalik birliklarining barcha iqtisodiy faoliyati yoki rasmiy kelishuvlar bilan yetarli darajada qamrab olinmagan“ — bu konsepsiya hali ham statistik ma'lumotlar tomonidan yetarli darajada kuzatilmagan⁸. Darhaqiqat, XMT deyarli faqat norasmiy bandlik bo'yicha hisob-kitoblarni e'lon qiladi. XMT tushuntirganidek, buning sababi shundaki, "norasmiy iqtisodiyot statistik tushuncha emas, balki norasmiylikning barcha qismlari yig'indisini o'zida mujassam etgan siyosat maqsadlariga mo'ljallangan tushunchadir"⁹.

1 ILO (2018a). Women and men in the informal economy: A statistical picture (3rd ed.). International Labour Office.

2 Lautier, B. (1990). La girafe et la licorne: du secteur informel au système d'emploi en Amérique latine [Rapport de recherche]. Ministère de l'Éducation Nationale, Informalité, formation et emploi: une comparaison entre la Colombie et le Nordeste Brésilien, rapport collectif GREITD/MEN.

3 Charnes, J. (2016). The informal economy: What is it? Where does it come from? How big is it? Why is it growing? How to tackle it? Research, network and support facility, volume 2 –definition of the informal economy. ARS Progetti.

4 Quiros-Romero, G., Alexander, T. F., & Ribarsky, J. (2021). Measuring the informal economy [IMF Policy Paper No. 2021/002].

5 Feige, E. L. (2016). Reflections on the meaning and measurement of unobserved economies: What do we really know about the "Shadow Economy"? Journal of Tax Administration, 2(1), 5–41.

6 Feige, E. L. (2016). Reflections on the meaning and measurement of unobserved economies: What do we really know about the "Shadow Economy"? Journal of Tax Administration, 2(1), 5–41.

7 ILO (2018a). Women and men in the informal economy: A statistical picture (3rd ed.). International Labour Office.

8 ILO (2015a). R204 – Transition from the informal to the formal economy recommendation: Recommendation concerning the transition from the informal to the formal economy. International Labour Organisation.

9 ILO (2018a). Women and men in the informal economy: A statistical picture (3rd ed.). International Labour Office

XMTning mehnatga asoslangan ta'rifini milliy hisob standartlariga asoslangan norasmiylik ta'ri bilan taqqoslashda tushunmovchilikning ikkinchi manbai noqonuniy faoliyat bilan bog'liq. XMTning 2015-yildagi 204-sonli tavsiyasiga muvofiq, norasmiy iqtisodiyot noqonuniy faoliyatni qamrab olmaydi. Aksincha, kuzatilmagan iqtisodiyot tushunchasi — OESD¹⁰ tomonidan kiritilgan va keyinchalik 2008-yilgi kuzatilmagan iqtisodiyot va Yevropa Hisoblar tizimi tomonidan eslatib o'tilgan — (ba'zi) noqonuniy faoliyatni o'z ichiga oladi¹¹.

Ushbu adabiyotdagi tushunmovchilikning uchinchi manbai soliq to'lashdan bo'yin tovlash bilan bog'liq. Iqtisodiy adabiyotlarda norasmiy iqtisodiyot ta'ri ko'pincha soliq to'lashdan bo'yin tovlashni o'z ichiga oladi. Masalan, F.Shnayder norasmiy iqtisodiyotga "daromad, qo'shilgan qiymat yoki boshqa soliqlarni to'lamaslik uchun davlat organlaridan ataylab yashiriladigan bozorga asoslangan barcha qonuniy tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarishni o'z ichiga oladi. ... ijtimoiy sug'urta badallarini to'lashdan qochish, eng kam ish haqi, maksimal ish vaqti, xavfsizlik standartlari va boshqalar kabi mehnat bozorining ayrim qonuniy me'yorlariga rioya qilmaslik va statistik so'rovnomalarni to'ldirish yoki boshqa ma'muriy tartib-qoidalarga rioya qilmaslik. ma'muriy shakllar"¹².

Oxirgi nomuvofiqlikda shuni ta'kidlash kerakki, F.Shnayderning "iqtisodiy" ta'ri va Dell Annos norasmiy iqtisodiyotning "kuzatilmagan iqtisodiyot tushunchasiga asoslangan" ta'ri o'rtasidagi farq bu hodisaning har xil ishlab chiqarish xususiyatiga bog'liq¹³. "Soliq to'lovlarini buzmaslik" (ya'ni, odamlar yoki kompaniyalar tomonidan to'lanadigan soliqni kamaytirish uchun qo'llaniladigan noqonuniy va qonuniy usullar) bo'lishi mumkin. Milliy hisoblar tizimlariga ko'ra, soliq to'lashdan bo'yin tovlash faqat "soliq bo'shlig'ini" (ya'ni, nazariy jihatdan undiriladigan soliqning umumiy summasi va haqiqatda undirilgan soliq o'rtasidagi farq) hosil qilsa, kuzatilmagan iqtisodiyotdan chiqarib tashlanadi. Aksincha, agar soliqqa rioya qilmaslik xatti-harakatlari daromadlar yoki ishlab chiqarishni kam hisobot berishdan iborat bo'lsa, bu holda qo'shilgan qiymat yoki ushbu faoliyat turlarini ishlab chiqarish milliy hisoblar ishlab chiqarish chegarasida bo'lgani uchun kuzatilmagan iqtisodiyotga kiritiladi.

M.Chen va F.Karrenening ta'kidlashicha, norasmiylik tushunchasi ko'plab olimlar tomonidan "juda loyqa va rasmiy-norasmiy dioxotomiya juda ikkilik" sifatida tanqid qilingan bo'lsada, uni ta'riflashdan voz kechish mumkin emas¹⁴.

Xarriss-Uayt ta'kidlaganidek, norasmiy iqtisodiyot tarkibiga nima bo'lishi kerak va nima kiritilmasligi kerakligining aniq tavsifi ijobiy, me'yoriy va o'lchov maqsadlari uchun muhim bo'lib qolmoqda¹⁵.

Norasmiy iqtisodiyot murakkab hodisa bo'lib, unda determinantlar va oqibatlar jalb qilingan birliklarning xususiyatlariga, makroiqtisodiy va institutsional omillarga bog'liq. Norasmiy iqtisodiyotning ko'p qirrali tabiati adabiyotda rivojlanayotgan va rivojlangan mamlakatlar uchun mos keladigan norasmiylikning keng qamrovli nazariyasi yo'qligini tushuntiradi. Darhaqiqat, norasmiylikning paydo bo'lishini rivojlanayotgan mamlakatda omon qolish strategiyasi sifatida tushuntiradigan nazariy nuqtayi nazar rivojlangan mamlakatlarda norasmiy iqtisodiyotning keng tarqalgan tabiatini tushunishga yaroqsiz bo'lishi mumkin¹⁶. Shu sababli, olimlar o'rtasida tushunmovchiliklarga yo'l qo'ymaslik uchun, nazariya norasmiylikning qaysi turini tushuntirishga qaratilganligini aniqlab olish muhimdir.

Xususan, bir tomondan, norasmiy iqtisodiyotni ishsizlik va qashshoqlikdan qutulishning oxirgi chorasi sifatida ko'rish mumkin. Ushbu turdagi norasmiylik bilan bog'liq adabiyotlar uni norasmiy iqtisodiyot emas, balki norasmiy sektor sifatida ko'rsatadi. U ushbu faoliyat natijasida hosil bo'lgan qo'shilgan qiymat o'rniga (masalan, rasmiy YAIM ulushi sifatida) ishlab chiqarish birliklariga (masalan, jalb qilingan birliklarning foizi sifatida) qaratilgan. Ushbu norasmiy ishlab chiqarish birliklari tashkiliy va kapitalning past darajasida ishlaydi, ular geografik jihatdan past va o'rta daromadli mamlakatlarda to'plangan va tashkiliylikning past darajasi tufayli norasmiylikning bu turi norasmiy bandlik bilan kuchli bog'liqdir. Ushbu nuqtayi nazarga ko'ra, norasmiylik mehnat va rivojlanish iqtisodchilari uchun asosiy mavzu bo'lib, odamlarga e'tibor qaratgan holda, u marginalizatsiya va norasmiylik o'rtasidagi munosabatni tushunishga qiziqqan antropologlar va sotsiologlarni ham jalb qiladi¹⁷.

Norasmiylik hajmi ishchi kuchining rasmiy va norasmiy sektorlar o'rtasida taqsimlanishiga bog'liq bo'lgan makroiqtisodiy asoslarni taklif qiluvchi bir qancha tadqiqotlar orasida J.Rauch muhim rol o'ynaydi. U firmaning

10 OECD (2002). Measuring the non-observed economy – A handbook. organization for economic cooperation and development. OECD Publishing.

11 ESA (2010). European system of national and regional accounts 2010. Publications Office of the European Union. 2013.

12 Schneider, F. (2005). Shadow economies around the world: What do we really know? European Journal of Political Economy, 21, 598–642.

13 Dell'Anno, R. (2007). The shadow economy in Portugal: An analysis with the MIMIC approach. Journal of Applied Economics, 10(2), 253–277.

14 M. Chen & F. Carré (Eds.). (2020). the informal economy revisited. Routledge.

15 Harriss-White, B. (2020). India's informal economy. Past, present and future. In M. Chen & F. Carré (Eds.), The informal economy revisited (pp. 38–44). Routledge.

16 Goel, R. K., & Nelson, M. A. (2016). Shining a light on the shadows: Identifying robust determinants of the shadow economy. Economic Modelling, 58(C), 351–364.

17 Wilson, T. D. (2010). An introduction to the study of informal economies. Urban Anthropology and Studies of Cultural Systems and World Economic Development, 39(4), 341–357.

norasmiy ishchilarni yollash to'g'risidagi qarori eng kam ish haqi siyosatidan qonuniy ozod qilish uchun kichik bo'lib qolish istagiga bog'liq bo'lgan modelni ishlab chiqadi¹⁸. J.Ixrig va M.Moe agentning kapitalni to'plash va rasmiy va norasmiy sektorlarda ishlash qarorini ikki sektorli dinamik muvozanat modelidan foydalangan holda tahlil qiladi. Siyosat oqibatlari nuqtayi nazaridan, mualliflar norasmiy sektorni qisqartirish uchun eng samarali siyosat soliq stavkalarini pasaytirish va norasmiy agentni qo'lga olish ehtimolini oshirish o'rniga, norasmiy agentlar uchun yuqori soliq jazolarini qo'llash orqali amalga oshirishni kuchaytirishdan iborat degan xulosaga kelishadi¹⁹.

P.Amaral va E.Quintin dinamik modelni taklif qiladilar, bunda muvozanat holatida rasmiy va norasmiy ishchilarning xususiyatlari, garchi mehnat bozorlari mukammal raqobatbardosh bo'lsa ham, tizimli ravishda farqlanadi. Bu sektorlar o'rtasidagi harakatdagi rasmiy to'siqlar gipotezasi norasmiylikning paydo bo'lishini tushuntirish uchun muhim emasligini anglatadi²⁰.

Ushbu natijalarga ko'ra, P.Amaral va E.Quintin "rivojlanayotgan mamlakatlardagi mehnat bozorlarining dualistik ko'rinishini shubha ostiga olish kerak" degan xulosaga kelishadi²¹. Xuddi shunday, J.Allen va boshqalar ko'p tarmoqli umumiy muvozanat modelini taklif qiladi, bunda rasmiy va norasmiy firmalar ko'pincha bir xil bozorlarda ishlaydi va norasmiy firmalar unumdorligi bo'yicha rasmiy firmalarga o'xshashlik darajasi tarmoqlar bo'yicha heterojendir. Bu doirada norasmiylik sanoat unumdorligi va korxonalar hajmi bilan pasayish tendensiyasiga ega²².

Dell Anno mikroasoslangan makroiqtisodiy modelashtirish tizimini taklif qiladi, unda soliqlardan tashqari, ishchining norasmiy faoliyat ko'rsatishni tanlashi bo'linmas kirish xarajatlariga, kredit bozorining nomukammalligiga va ishchi kuchi tarkibiga (ya'ni, ulushga) bog'liq²³.

G.Ulessea turli xil firmalar norasmiylikning ikki chegarasidan foydalanishi mumkin bo'lgan raqobatbardosh muvozanat modelini ishlab chiqadi: bir iqtisodda uch xil turdagi norasmiy firmalar birgalikda mavjud ("omon qolish firmalari" hatto kirish xarajatlari olib tashlangan bo'lsa ham, rasmiy faoliyat ko'rsatish uchun juda samarasiz; "parazit firmalar" kirish to'siqlari olib tashlanganidan keyin rasmiy firmalar sifatida omon qolish uchun yetarli bo'ladi, lekin norasmiy qolishni afzal ko'radi; "norasmiy firmalar" ular yuqori kirish xarajatlari tufayli rasmiyatchilikdan tashqarida saqlanadi, ammo agar ular olib tashlansa, ular rasmiy bo'lib, yaxshilanadi)²⁴.

Dell Anno norasmiy iqtisodiyotning potensial drayverlarini oltita toifaga ajratadi. Ushbu toifalar quyidagilar bilan shug'ullanadi: soliqqa tortish tizimi (masalan, umumiy soliq yuki, soliq aralashmasi, soliq murakkabligi, marjinal soliq stavkasi sifatida o'chanadi); tartibga solish tizimi (masalan, umumiy tartibga solish yuki, mehnatni muhofaza qilish qonunchiligi); ishchi kuchi tarkibi (masalan, o'z-o'zini ish bilan ta'minlash darajasi, ishsizlik darajasi, noqonuniy immigrantlarning muhim miqdori, malakasiz ishchilarning mavjudligi); ijro etish tizimi (masalan, aniqlash ehtimoli, jarima stavkalari, jinoiy jazolarning kuchliligi); soliq axloqi va institutlari (masalan, tarixiy ildizlar, davlat siyosatining adolatliligi, korrupsiya, siyosiy institutlarning sifati, ommaviy axborot vositalari va iqtisodiy erkinlik)²⁵.

Xulosa qilib aytganda, norasmiy iqtisodiyot zamonaviy iqtisodiyotning hayotiy va murakkab jihatini ifodalaydi. Uning dinamikasi iqtisod, jamiyat, madaniyat va siyosatga taalluqli bo'lib, uni muhim ilmiy va amaliy qiziqish mavzusiga aylantiradi. Uning nazariy asoslarini, o'lchash muammolari va siyosat oqibatlari har tomonlama o'rganib chiqib, ushbu tadqiqot norasmiy iqtisodiyotning butun dunyo bo'ylab jamiyatlar va iqtisodiyotlar traektoriyalarini shakllantirishdagi roli va ta'sirini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Norasmiy iqtisodiyotning mavjudligini nazariy jihatdan aniq belgilash va uni ishonchli baholash iqtisodiy siyosat samaradorligi uchun muhimdir. Shu bois, norasmiy iqtisodiyot tushunchasini rasmiy va ilmiy manbalar uchun yagona konseptual yondashuv asosida aniqlash maqsadga muvofiqdir.

Norasmiy iqtisodiyot shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar sifatida soliq yukining darajasi, institutsional cheklovlar, mehnat bozorini tartibga solish hamda soliq madaniyati darajasi qoralishi lozim.

18 Rauch, J. (1991). Modeling the informal sector formally. *Journal of Development Economics*, 35(1), 33–47.

19 Ihrig, J., & Moe, M. (2004). Lurking in the shadows: The informal sector and government policy. *Journal of Development Economics*, 73, 541–557.

20 Amaral, P. S., & Quintin, E. (2006). A competitive model of the informal sector. *Journal of Monetary Economics*, 53(7), 1541–1553.

21 Amaral, P. S., & Quintin, E. (2006). A competitive model of the informal sector. *Journal of Monetary Economics*, 53(7), 1541–1553.

22 Allen, J., Nataraj, S., & Schipper, T. C. (2018). Strict duality and overlapping productivity distributions between formal and informal firms. *Journal of Development Economics*, 135, 534–554.

23 Dell'Anno, R. (2021). Theoretical approaches to the phenomenon of informality. In S. M. Ruesga, J. Baquero, & J. L. Delgado (Eds.), *Dialogues on Socioeconomy: Informality in Latin America* (chapter 3) (pp. 117–134). Tirant lo Blanc.

24 Ulysea, G. (2018). Firms, informality, and development: Theory and evidence from Brazil. *American Economic Review*, 108(8), 2015–2047.

25 Dell'Anno, R. (2021). Theoretical approaches to the phenomenon of informality. In S. M. Ruesga, J. Baquero, & J. L. Delgado (Eds.), *Dialogues on Socioeconomy: Informality in Latin America* (chapter 3) (pp. 117–134). Tirant lo Blanc.

Norasmiy iqtisodiyot hajmini aniqlashda bilvosita baholash usullaridan, jumladan naqd pul muomalasi usuli, elektr energiyasi iste'moli yondashuvi hamda MIMIC modelidan kompleks foydalanish taklif etiladi. Шунингдек, soliq, bank va bandlik bo'yicha rasmiy ma'lumotlarni integratsiyalash aniqlikni oshiradi.

Mazkur nazariy va uslubiy yondashuvlar norasmiy iqtisodiyot ko'lamini aniqroq baholash hamda uni qisqartirishga qaratilgan samarali choralarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. G'.Alimardonovning 2025-yildagi "O'zbekistonda soliqqa tortish va norasmiy iqtisodiyot muammolari" mavzusidagi (PhD) dissertatsiyasi 12–26.
2. Allen, J., Nataraj, S., & Schipper, T. C. (2018). Strict duality and overlapping productivity distributions between formal and informal firms. *Journal of Development Economics*, 135, 534–554.
3. Amaral, P. S., & Quintin, E. (2006). A competitive model of the informal sector. *Journal of Monetary Economics*, 53(7), 1541–1553.
4. Charmes, J. (2016). The informal economy: What is it? Where does it come from? How big is it? Why is it growing? How to tackle it? Research, network and support facility, volume 2 –definition of the informal economy. ARS Progetti.
5. Chen M. & Carré F. (Eds.). (2020). the informal economy revisited. Routledge.
6. Dell'Anno, R. (2021). Theoretical approaches to the phenomenon of informality. In S. M. Ruesga, J. Baquero, & J. L. Delgado (Eds.), *Dialogues on Socioeconomy: Informality in Latin America* (chapter 3) (pp. 117–134). Tirant lo Blanc.
7. Dell'Anno, R. (2007). The shadow economy in Portugal: An analysis with the MIMIC approach. *Journal of Applied Economics*, 10(2), 253–277.
8. ESA (2010). European system of national and regional accounts 2010. Publications Office of the European Union. 2013.
9. Feige, E. L. (2016). Reflections on the meaning and measurement of unobserved economies: What do we really know about the "Shadow Economy"? *Journal of Tax Administration*, 2(1), 5–41.
10. Goel, R. K., & Nelson, M. A. (2016). Shining a light on the shadows: Identifying robust determinants of the shadow economy. *Economic Modelling*, 58(C), 351–364.
11. Harriss-White, B. (2020). India's informal economy. Past, present and future. In M. Chen & F. Carré (Eds.), *The informal economy revisited* (pp. 38–44). Routledge.
12. Ihrig, J., & Moe, M. (2004). Lurking in the shadows: The informal sector and government policy. *Journal of Development Economics*, 73, 541–557.
13. ILO (2015). R204 – Transition from the informal to the formal economy recommendation: Recommendation concerning the transition from the informal to the formal economy. International Labour Organisation.
14. ILO (2018). Women and men in the informal economy: A statistical picture (3rd ed.). International Labour Office.
15. Lautier, B. (1990). La girafe et la licorne: du secteur informel au système d'emploi en Amérique latine [Rapport de recherche]. Ministère de l'Éducation Nationale, Informalité, formation et emploi: une comparaison entre la Colombie et le Nordeste Brésilien, rapport collectif GREITD/MEN.
16. OECD (2002). Measuring the non-observed economy – A handbook. organization for economic cooperation and development. OECD Publishing.
17. Quiros-Romero, G., Alexander, T. F., & Ribarsky, J. (2021). Measuring the informal economy [IMF Policy Paper No. 2021/002].
18. Rauch, J. (1991). Modeling the informal sector formally. *Journal of Development Economics*, 35(1), 33–47.
19. Soliq qo'mitasi ma'lumotlari. www.soliq.uz.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>